

тус, вплив, практичне значення для боротьби із злочинністю, захисту безпеки, прав, свобод громадян.

Список літератури:

1. Гишинский Я.И. Социология девиантного поведения как специальная социологическая теория // Социологические исследования. 1991. №4. 2. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. Пер. с англ. М., 1992. 3. Шнайдер Г. Криминология. Пер. с нем. М., 1994. 4. Зелинский А.Ф. Криминология: Курс лекций. Х., 1996. 5. Криминология: Уч. для юрид. вузов / Под общей ред. А.И. Долговой. М., 1997. 6. Энциклопедический социологический словарь / Общая редакция акад. РАН Осипова Г.В. М., 1995.

Надійшла до редколегії 12.10.99

*В.І. Москавець, начальник Державіського РВ
УМВС України в Харківській області*

ВЗАЄМОДІЯ МІЛІЦІ ТА НАСЕЛЕННЯ В ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Соціальна взаємодія – це система взаємообумовлених соціальних дій, які пов'язані циклічною причинною залежністю, при якій дії одного суб'єкта є одночасно причиною і наслідком дій інших суб'єктів.

Соціологія вивчає взаємодії між соціальними групами, спільнотами, інститутами, організаціями та їх представниками (наприклад, між працівником органу внутрішніх справ і підприємцем, інспектором ДАІ і водієм тощо).

Для того, щоб взаємодія відбулась, необхідні: наявність суб'єктів та об'єкта взаємодії, норм і правил поведінки суб'єктів у процесі взаємодії, зацікавленість обох суб'єктів в оволодінні об'єктом або впливом на нього; наявність контакту між суб'єктами, в результаті якого налагоджуються постійні відносини. Схематично процес взаємодії можна представити таким чином:

D – дія

S – суб'єкт

D¹, D₁¹ – нова дія

K – контакт

Проблема соціальної взаємодії є однією з головних в соціології і соціальної психології. Існують різні теоретичні конструкції, які пояснюють, чому деякі групи людей вступають в контакти, взаємодії, стали відносини, а інші – ні. Наприклад, М.Вебер в своїй теорії розуміння відповідає на це запитання таким чином. Людина завжди при виборі способу поведінки орієнтується на окремі цілі й засоби їх досягнення [1, с.511]. Але реалізація ме-

ти може бути здійснена, якщо вона зрозуміла та прийнята іншою особою або іншими особами. Інакше соціальна взаємодія не відбудеться.

Якщо положення раціональної теорії М.Вебера застосувати до аналізу взаємозв'язків міліції і населення, то можна зробити такі спостереження:

– безпека життєдіяльності, охорона правопорядку як у свідомості працівників міліції, так і у населення входить у п'ятірку найбільш вагомих життєвих цінностей [2, с.3; 3, с.15];

– 50% респондентів-харків'ян вважають, що охорона правопорядку це не тільки завдання міліції, але й мешканців міста [4, с.6];

– легітимними визнаються і способи покращення правопорядку. Це створення громадських пунктів охорони порядку і функціонування добровольчих народних дружин, центри соціальної реабілітації осіб, які повернулись з місць позбавлення волі тощо.

Але теорія раціонального вибору має свої обмеження. Вона не дає відповіді на запитання: при усвідомленні мети і засобів її досягнення з обох боків може встановитись взаємодія чи ні? Як свідчить практичний досвід, це відбувається далеко не завжди.

Ось чому спеціалісти зі зв'язків міліції з населенням доповнюють теорію раціоналізму досягненнями теорій обміну, етнометодології, когнітивізму тощо.

Згідно з теорією обміну (П.Блау і Дж.Хоманс) взаємодія між суб'єктами відбувається, якщо в процесі неодноразових контактів обидві сторони отримали позитивний результат [5, с.195]. Для підтвердження цієї тези пошлемось на результати соціологічних досліджень, які проведені соціологами Університету внутрішніх справ у 1997 і 1999 рр. У кожному дослідженні було опитано 1000 респондентів – мешканців м.Харкова. У цьому дослідженні, зокрема, вивчалась думка харків'ян з таких питань:

- 1) громадська думка щодо рівня злочинних домагань в м.Харкові;
- 2) частота звернень респондентів до органів правопорядку;
- 3) оцінка мешканцями міста роботи посадових осіб системи правопорядку в ситуації, коли до них звертаються за допомогою.

Дослідження 1999р. зафіксувало, що на 1000 мешканців старше 15 років припадає 1798 фактів, які можна розглядати як злочинні посягання. Із цього числа: 687 (38%) – припадає на делікти у сфері торгівлі (обман покупців, обважування, обрахування, продаж фальсифікованих продуктів), 687 – майнові злочини, 177 – факти корупції, здринництва, рекету, 162 – різні види нападів, 85 – порушення громадянських і політичних прав.

Таким чином був зафіксований об'єкт, навколо якого можлива взаємодія між населенням і органами правопорядку. Але з усього обсягу випадків, які громадяни розцінюють як злочинні посягання, тільки у 73 харків'яни особисто звертались до органів правопорядку. Ще у 18 випадках в міліцію повідомляли сторонні люди, а у 61 – громадяни намагались скаржитися тим чи іншим посадовим особам, представникам адміністрації.

Чому мешканці міста не звертаються до органів правопорядку після того, як вони зазнали нападу чи постраждали від злочинців? Респонденти вказали на дві домінуючі причини: 41% опитаних кажуть, що вони побоюються бюрократичних зволікань і не бажають витратити марно час, а ще 31% – прямо вказують на недовіру до міліції (СБУ, прокуратури). Це свідчить про значні недоліки в організації взаємодії органів правопорядку з населенням.

Однією з причин, що стримує зміцнення зв'язків міліції і населення, є нерозвинута правосвідомість громадян, їх нерозуміння важливості своєчасного інформування компетентних органів про факти злочинності. Але відомо, що правосвідомість не народжується сама по собі. Вона є результатом виховної роботи і цілеспрямованого формування громадянина, починаючи з дитинства.

Одним з важливих факторів, якій обумовлює бажання людини йти на взаємодію з працівниками міліції, є сформована думка громадянина при першому контакті.

Оцінки тих громадян, які зверталися до органів міліції в 1998 р. з того чи іншого приводу, виглядають контрастними. Серед всього масиву опитаних тільки 15,6% респондентів не визначилися із своїм ставленням, а 53,2% – дали негативні оцінки... Соціологічне опитування засвідчило, що у 1999 р. харків'яни мали справу з представниками таких служб: співробітники ДАІ – 40,4%; патрульно-постова служба – 29,0%; дільничні інспектори – 22,2%; співробітники паспортної служби – 14,7%; слідчі – 13,1%; оперативні працівники – 12,1%; керівний склад – 5,3%; представники інших служб – 13,1%; не змогли дати конкретну відповідь – 4,3% респондентів.

Таким чином, внесок різних служб у формування іміджу співробітника міліції не однаковий. Найбільш «примітними» є представники ДАІ, саме вони, так би мовити, несуть головну відповідальність за образ українського міліціонера в очах співвітчизників. Треба зауважити одну важливу особливість масової свідомості – вона консервативна, інертна, засвоєні стереотипи важко змінюються і викорінюються. Соціологи, які вивчають проблему стосунків міліції і населення, добре розуміють цю особливість. Ось чому підрозділам по роботі з персоналом ОВС, ЦГЗ необхідно дуже ретельно піклуватись про імідж міліції.

Цікаво проаналізувати думку тих харків'ян, котрі особисто зверталися в органи міліції, шукали допомоги, чи намагалися відновити справедливість. З 1000 респондентів 147 осіб в 1999 р. мали такий контакт. На наше питання: «Якщо Ви зверталися до міліції, то як до Вас поставилися?» громадяни дали такі відповіді:

	У 1997 р.	У 1999 р.
З великою увагою, співчутливо	6,2%	10%
З увагою	15,7%	27,9%
Скоріше з увагою, ніж ні	19,3%	15,8%
Не змогли відповісти	18,7%	10,5%

Скоріше байдуже, ніж з увагою	21,9%	20,0%
Байдуже	13,0%	14,2%
Вороже	5,3%	1,6%

Як бачимо, в 1999р. ситуація навіть трохи поліпшилася. Але ще залишається великий простір для поліпшення організаційної роботи, професіоналізму у стосунках служб міліції із населенням. З чого складається наведена статистика? Фактично з окремих випадків, одиничних взаємодій громадян і конкретних співробітників з різним рівнем професіоналізму, культури, свідомості. Комуś з громадян поталанило натрапити на співробітника, який сумлінно виконує свої службові обов'язки, комуś ні... Дані опитування лише віддзеркалили та підсумували усю масу таких подій. Висновок можна зробити досить однозначний: потрібна певна «стандартизація» професійного рівня, ступеня толерантності, розуміння службового обов'язку співробітників міліції у ставленні до громадян. У цій справі не варто покладатися на суб'єктивне розуміння стилю й методів роботи з населенням. Співробітники мусять дотримуватися жорстких норм і вимог, включно до лексики, манери поведінки, фізичних дій тощо. Немалі резерви містяться у надрах бюрократичної машини, яка є у кожній державній установі, а в органах міліції вони традиційно підкреслена і жорстка. Бюрократична система у гіршому розумінні цього слова завжди викликає відразу і лякає пересічного громадянина.

З різними настроями і фактичними результати полишають громадян стіни міліцейських установ. Це, передусім, і визначає імідж міліції. У наших опитуваннях особи, що зверталися до міліцейських установ, так відповіли на питання: «Вам була надана допомога?»:

	У 1997 р.	У 1999 р.
Так	21,2%	33,0%
Скоріше так, ніж ні	17,9%	12,9%
Важко відповісти	15,0%	13,9%
Скоріше ні, ніж так	21,9%	12,9%
Ні	23,9%	27,3%

У цілому дані обох опитувань співпадають, навіть можна гесворити про певний прогрес. Останніми роками підвищилася вимгливість до дисципліни, дотримання норм права співробітниками міліції з боку керівництва МВС України та регіональних, місцевих управлінських ланок. Ці заходи, по суті, є адміністративним тиском, без якого обійтися неможливо, але їх не досить для вирішення проблеми загалом. Потрібні широкомасштабні кроки освітнього, навчального, науково-методичного характеру, які б дс-корінно змінили свідомість українського міліціонера, його професійний рівень у напрямку загальноновизнаного у світі стандарту роботи міліцейського із населенням. Такі зміни дадуть великий ефект не тільки для суспл-ства, звичайних громадян, але й для органів правопорядку. Їх робота полегшиться з огляду на більш доброзичливе ставлення оточення, підтримку, ба-

жання допомоги та співробітництва у забезпеченні правопорядку, боротьбі із злочинністю тощо. Наслідком цього буде підвищення і соціального статусу охоронця правопорядку з точки зору населення. У цій ситуації поліпшиться кадровий відбір, бо відпаде фактор побоювання певної частини молоді нести службу в міліції через недоброзичливе ставлення населення до останньої. Але усе це скоріше можна сприймати як загальний напрямок і довготривалу перспективу позитивного розвитку органів міліції в Україні.

Таким чином, використання досягнень теорії раціональної поведінки, інтераціоналістських концепцій дозволяє визначити значення цілі та методів для її досягнення для встановлення взаємодії міліції і населення; розглянути роль контактів, очікувань від взаємодії людини з працівником міліції та її реальних наслідків, оцінки з боку громадянина контакту з міліціонером тощо.

Список літератури:

1. Вебер М. Избранные произведения. М., 1990. 2. Город и государство: проблемы, тревоги, надежды горожан Востока Украины / Бакиров В.С., Кушнарв Е.П. и др. Х., 1996. 3. Криминогенная ситуация и взаимосвязь милиции и населения в Харькове / Научный отчет – Харьков: Архив НИЛ УнВС. 1997. 1999. 4. Соболев В.А. Общественное мнение об уровне обеспеченности прав человека в Украине // Вестник Международного славянского ун-та. Серия «Социология». 1999. Т.2. №6. 5. Ручка А.О., Танчер В.В. Курс історії теоретичної соціології. К., 1995.

Надійшла до редколегії 28.01.2000

*О.С. Логвиненко, директор
Харківського НДІ регіональної політики*

ОСОБАИВОСТИ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА І ЕЛЕКТОРАТУ В СУСПІЛЬСТВІ ПЕРЕХІДНОГО ТИПУ

Одним із складних соціальних процесів, які відбуваються в політичному житті України, є неузгодженість взаємодії між електоратом регіонів, суспільства в цілому і політичними лідерами. Внаслідок цього до політичної влади, до управління на рівні областей, районів, селищ приходять інколи випадкові особи, а не ті лідери, які могли б принести суспільству велику користь.

Проблеми взаємодії політичного лідерства і електорату сьогодні актуальні і в теоретичному плані. Проблеми починаються вже з визначення самого поняття «політичний лідер». Використання самого поняття «лідер» – принаймні на рівні науково-довідкової літератури – лишалося незмінним вже протягом ста років [1, с.316]. Найпоширенішим визначенням поняття «лідерство» є таке: лідер – це особа, яка здатна впливати на інших з метою інтеграції їх діяльності, котра спрямована на реалізацію інтересів групи, громади, суспільства [2, с.156]. Але поза цим визначенням залишаються чинники, які дозволяють певній людині здійснювати вплив на людей в певному напрямку.